

Information behövs för att öka antalet organdonatorer

Artikeln
sammanfattar
tisdagsmötet
på Svenska
läkaresällskapet
den 21 mars 2000.

För sammandraget
svarar moderatorn
samt de medver-
kande i panelen.

Tillgången på organ för transplantation förbättrades tillfälligtvis något i anslutning till Socialstyrelsens informationskampanj våren 1996 om Lagen (1995:831) om transplantation m m. Trenden över antalet organdonatorer är emellertid, dessvärre, nedåtgående sedan slutet av 1980-talet. Det finns utrymme för förbättringar när det gäller tillvaratagandet av organ och vävnader.

Såväl hälso- och sjukvårdspersonalen som patientorganisationerna efterlyser mer information till allmänheten om donation och transplantation för att förbättra tillgången på organ och vävnader.

Studier som görs av landets transplantationsenheter ger vid handen att

antalet organdonatorer skulle kunna öka avsevärt. Nu kommer donation till stånd i endast hälften av de lämpliga fallen; ibland anges att den avlidne uttalat sig mot donation, och ibland utnyttjar de närstående den rätt lagen ger dem att förbjuda donationsingrepp när den avlidnes inställning inte är känd.

Hälso- och sjukvårdspersonalen och patientorganisationerna efterlyser en informationskampanj som gör att fler blir positiva till att donera och att de som är positiva dessutom gör sin inställning känd eller anmäler sig till Socialstyrelsens donationsregister. Man finner detta användbart när det gäller att utreda en avlidens inställning till donation.

Information om donation och transplantation mötets tema

I avsikt att belysa informationsfrågor i allmänhet och information om donation och transplantation i synnerhet arrangerades denna tisdagssammankomst.

Håkan Gäbel poängterade inledningsvis, med hänvisning till regeringens proposition [1], att det nu är sjukvårdshuvudmannens uppgift att svara för information såväl till allmänheten som till hälso- och sjukvårdspersonalen. Det är viktigt med information också till den senare. En alternativ tolkning av de nedslående siffrorna gällande medgivande till donation är att det behövs mer information till personalen. Enligt attitydundersökningar är endast ca 15 procent av allmänheten negativ till donation [2].

Torbjörn Tännsjö talade under rubriken »Vad har samhället rätt att kräva av medborgarna i form av kunskaper och uppfattningar kring transplantation». Torbjörn Tännsjö menade att samhället genom att inta en aktivistisk hållning försatt sig i den situationen att man har ett informationsansvar. Med tanke på att vi i Sverige har en lag om förutsatt samtycke – den som inte sagt ifrån samtycker – har man ett ansvar att informera om att den som inte vill donera måste säga ifrån.

Stephan Rössner, som representerade Svenska Läkaresällskapet kommitté för medicinsk språkvård, redo-

gjorde för vårt språkbruk när det gäller donation och transplantation. Vi har kommit att acceptera att man med »hjärndöda» personer menar patienter som under behandling med respirator visar sig ha total hjärnfarkst, men kommer vi också att acceptera att kalla patienter som avlider till följd av »hjärtstopp» för »hjärtdöda»? Den gängse internationella beteckningen för dem som donerar efter inträffat cirkulationsstillstånd är »non-heart-beating donors» eller »asystolic donors».

Gunilla Jarlbro, docent i medie- och kommunikationsvetenskap vid Lunds universitet, konstaterade att det är svårt att påverka människor med kommunikation – och påverka är det vi vill.

Kommunikation (education) är det svagaste styrmedlet. Engineering och enforcement är starkare. Hälsofrågor är speciellt besvärliga [3].

Gunilla Jarlbro redogjorde för kommunikationsvetenskapens Murphys lag. Den har fått namn efter Osmo Vio och säger att allt som kan bli fel också blir fel och vidare, om en kampanj förefaller att ha lyckats så har den i alla fall inte gjort det på avsett sätt. Det är en grannliga uppgift att informera om en så svår fråga som donation och transplantation.

Birgitta Eriksson, Socialstyrelsens informationsdirektör, redogjorde för den informationskampanj som Socialstyrelsen genomförde på regeringens uppdrag [1] för att informera allmänheten om transplantationslagen. Hon meddelade att Socialstyrelsens informationsmaterial finns på Socialstyrelsens hemsida www.sos.se och att det kan beställas från Socialstyrelsens donationsupplysning 020-96 07 01. Telefonnummer anger den dag lagen trädde i kraft.

En mindre undersökning som Birgitta Eriksson gjort visade att några lands- ting gjort berömvärda informationsinsatser, framför allt Blekinge, medan andra inte gjort just någonting. 6 av 21 hade i början av mars information på sina hemsidor.

Folke Schött, moderat sjukvårds- landstingsråd i Stockholm, representerade sjukvårdshuvudmännen. Folke Schött är som medlem i OFO Mellan-

Författare

HÅKAN GÄBEL

docent i transplantationskirurgi,
samordnare av transplantationsfrågor
vid Socialstyrelsen och Lands-
tingsförbundet

e-post: hakan.gabel@sos.se

I panelen ingick:

Birgitta Eriksson, informationsdi-
rektör, Socialstyrelsen; *Gunilla Jarl-
bro*, docent i medie- och kommunika-
tionsvetenskap, Lunds universitet;
Stephan Rössner, Svenska Läkaresäll-
skapets kommitté för medicinsk
språkvård; *Folke Schött* (m), sjuk-
vårdslandstingsråd, Stockholm; *Tor-
björn Tännsjö*, professor i praktisk fi-
losofi, Göteborgs universitet.

sveriges styrelse [4] väl insatt i transplantationsfrågor bland annat efter ett studiebesök i USA. Där har man ett starkt lagstöd och en tydlig organisation. Han menade att det behövs en central informationsinsats i kombination med lokala insatser. Man bör fokusera på det positiva. Liv skulle kunna räddas genom fler donationer. Folke Schött har i en motion till Landstingsförbundets kongress föreslagit att »kongressen måtte besluta att uppmana landstingen att sätta igång en organiserad informationsverksamhet...»

Livliga diskussioner

Diskussionen, som leddes av Svenska Läkaresällskapets ordförande Birgitta Strandvik, blev livlig och intressant. Gunilla Myrberg, som är medicinjournalist sade att man måste skilja mellan informationskampanjer och medicinjournalistik – medicinjournalister deltar inte i kampanjer. Gunilla Myrberg påpekade att såpoperor är bra informationskanaler. Håkan Gäbel meddelade att en medicinjournalist undrat om inte den spanska organisationen för donation påverkat Almodovar till att beskriva donationsfrågor i filmen »Allt om min mamma». Gunilla Jarlbro vidimerade att man i Latinamerika samarbetar med »såpor» i folkhälsoarbetet och att man därmed »stimulerar interpersonella relationer» – man startar diskussioner. Håkan Hedman som representerar patientorganisationerna sade att deras organisation Livet som gåva är redo att svara för informationsinsatser för att människor skall säga ja till donation, men man behöver ekonomiskt stöd. Folke Schött replikerade att Landstingen ännu inte insett att man har ansvaret och att man kan spara pengar genom fler donationer.

Stefan Rössner menade att det kan vara svårt att orka med att upprepa samma budskap om och om igen eventuellt med ny publik. Håkan Gäbel föreslog då avslutningsvis att det möjligen är dags för nya budbärare. På det allmänna transplantationsmötet tidigare samma dag hade gästföreläsaren redogjort för den viktiga information som anhöriga till avlidna givare, »samhällets hjältar», kan ge [5].

Referenser

1. Regeringens proposition 1994/95:148. Transplantationer och obduktioner m m.
2. Sanner M. Blod tjockare än vatten. Läkartidningen 1997; 94: 2098-102.
3. Jarlbro G. Hälsokommunikation – en introduktion. Lund: Studentlitteratur, 1999.
4. Ahlgren T. Fristående organisation ska öka antalet organdonationer. Läkartidningen 1999; 96: 4898.
5. Ahlgren T. Bättre stöd till anhöriga i USA ökar tillgången på donatorer. Läkartidningen 2000; 97: 1522-3.

Laskerpriset 1999

Jonkanalernas molekylära struktur ämne för prisbelönt forskning

Laskerpriset 1999 gick till tre jonkanalforskare, Clay Armstrong, Bertil Hille och Roderick MacKinnon. De belönades för sina banbrytande studier av de molekylära mekanismer som reglerar den elektriska signaleringen i hjärna och muskler.

Tillsammans har de lagt grunden för den moderna uppfattningen om jonkanalernas molekylära struktur. Kliniskt har denna kunskap fått speciell betydelse för vår förståelse av hur farmaka som narkosmedel, lokalanestetika, antiarytmika och antiepileptika fungerar.

Albert Laskers pris för basal medicinsk forskning gick 1999 till Clay Armstrong, University of Pennsylvania, Bertil Hille, University of Washington, och Roderick MacKinnon, Rockefeller Institute för deras banbrytande studier av de molekylära mekanismer som reglerar den elektriska signaleringen i hjärna och muskler. En del av glansen kring denna händelse beror på att ett mycket stort antal av Laskerpristagare också får Nobelpriset (59 sedan 1946).

Hodgkin-Huxleymodellen ett genombrott som gav Nobelpris

Kroppens elektriska signalsystem bygger i grunden på att alla celler är elektriskt laddade. Insidan är negativt laddad i förhållande till utsidan. Själva nervimpulsen, aktionspotentialen, utgörs av en snabb ändring av denna spänningsskillnad som fortleds längs nervcellernas långa utskott. Genombrottet när det gäller förståelsen av de underliggande mekanismerna kom med Hodgkins och Huxleys klassiska studier i början av 1950-talet. Med hjälp av en ny teknik, voltage-clamp tekniken, fann de att aktionspotentialen i bläckfiskars jätteaxoner orsakas av tids- och spänningsberoende natrium- och kaliumströmmar genom membranen. De kunde kvantifiera dessa strömmar och utvecklade och utnyttjade en matematisk modell till de

Författare

PETER ÅRHEM

docent, institutionen för neurovetenskap, Karolinska institutet, Stockholm.

första datorsimuleringarna av aktionspotentialen. För sitt arbete tilldelades de Nobelpriset 1963 (men märkligt nog aldrig Laskerpriset!).

Lyckosam generalisering av modellen

Den förste att använda voltage-clamp teknik på nervfibrer från evolutionärt yngre djurarter var Bernhard Frankenhaeuser på Karolinska institutet. Han visade att Hodgkin-Huxleymodellen kunde tillämpas på myeliniserade nervfibrer från grodor. Detta kunde sedan generaliseras ytterligare och utsträckas till andra typer av celler och andra strömmar med annorlunda kinetik; kalcium- och kloridströmmar och andra typer av natrium- och kaliumströmmar.

Denna generalisering av Hodgkin och Huxleys idéer kom att bli lyckosam, nästan för lyckosam. Under en lång period kom huvudmålet för den biofysiska forskningen att vara tillämpningen av deras modell på andra retbara celler snarare än att försöka förstå de underliggande molekylära mekanismerna. Bland de få som vågade sig på sådana försök var Clay Armstrong och Bertil Hille.

Armstrong och Hille lanserade jonkanalmodellen

Med hjälp av sofistikerade elektriska mätningar och med olika farmakologiska verktyg lade Armstrong och Hille under 1960- och 1970-talen grunden för den moderna uppfattningen av hur nerver fungerar, nämligen att membranströmmarna regleras av och flyter genom specifika membranproteiner, jonkanaler. Fastän enkla porer genom cellmembranen funnits med i bilden sedan Brückes studier i mitten av 1800-talet var det inte förrän med Armstrongs och Hilles insatser som en jonkanalmodell